

3 VRIENDINNEN

Miri Rozovski

3

vriendinnen

Vertaald uit het Hebreeuws door Sylvie Hoyinck

Omslagontwerp Ron van Roon

Oorspronkelijke titel *Ota haAhava, Kim'at*

© 2005 Miri Rozovski

© 2005 Hebreeuwse editie Kinneret, Zmora-Bitan,
Dvir – Publishing House Ltd.

© 2014 Nederlandse vertaling Sylvie Hoyinck en
Uitgeverij Wereldbibliotheek bv

Johannes Vermeerstraat 63

1071 DN Amsterdam

www.wereldbibliotheek.nl

ISBN 978 90 284 2555 2

E-BOEK 978 90 284 4079 1

Voor mijn kinderen – Noa, Rachelli en Jair

PROLOOG

Balli

Koud. Ze heeft het koud. Ze denkt terug aan het laatste moment, Oeri's mouw geurend naar het kampvuur, en de angst. En aan de herrie van de vleermuizen die paniekerig krijsten elke keer dat stemmen van buiten binnendrongen en Oeri's stem van binnen, schor en ijl, als hij ze beantwoordde en zijn stem, laag en gebroken, als hij met haar praatte, en zijn woorden, die door de lucht sneden: wat weet jij eigenlijk van ontwijken, Balli?

Ze denkt terug aan Naäma. Aan het moment waarop ze was opgestaan en hun baby had gespuugd. Wat was er eerst gebeurd? Ze weet zeker, ze weet bijna zeker dat ze eerst opstond en de baby pas daarna spuugde. Balli had naar Oeri gekeken, die zijn blik strak op zijn vingers gericht hield die de gitaar streelden terwijl hij zong: *ik adem, omgeven door jouw armen zie ik in jou een warm thuis en een gezin...*

Balli was opgestaan en zonder erbij na te denken achter Naäma aangelopen. Zonder na te denken over wat er zou gebeuren als Naäma tegen haar zou zeggen, ik heb je hulp niet nodig, niet die van jou, wat er zou gebeuren als ze zou zeggen, het is beter als je hier nu weggaat.

Maar Naäma had alleen maar vermoeid geglimlacht en gezegd, Balli, ik moest juist aan je denken, en daarna had ze de baby in een deken gewikkeld, hem tegen zich aangehouden en gezegd, er is iets wat ik je wil vertellen...

Naäma

Koud. Ze heeft het koud. Ze rilt. Ze denkt aan de kinderen.

Ze denkt aan Itamars ogen. Aan het gehuil van Ruth. Ze rilt. Wie had Ruth op de arm genomen? Breng ze naar mijn moeder, naar mijn moeder in de kibboets*, goed? had ze de agente gesmeekt die haar met ondoorgrondelijke blik de patrouillewagen in hielp en zei, het komt goed, mevrouw, om vervolgens tegen de agent voorin te zeggen, rijden maar.

Ik wil je wat vertellen, had ze tegen Balli gezegd. En toen had ze haar verteld dat ze al een paar weken, sinds aangekondigd was dat het Huis gesloopt zou worden, bang was dat hij in zou storten. Dat ze hem twee dagen geleden rare dingen tegen de kinderen had horen zeggen.

En Balli had daar gezeten, nog doorschijnender dan anders, hui-verend. Ze had echt gehuiverd. En toen had ze Naäma aangekeken en gezegd, Naäma. O, Naäma.

Stilte. De onverwacht diepe treurnis in Balli's 'Naäma' had haar echt verrast. Naäma had verwacht dat ze haar gerust zou stellen. Daarom had ze het haar verteld. Zodat Balli zou zeggen, o, Naäma, werkelijk. Je weet toch hoe Oeri is, hij trekt het zich verschrikkelijk aan dat ze het Huis gaan sluiten. Meer is het niet. Je weet hoe Oeri is.

Maar dat had Balli niet gezegd. Doorschijnend bleek, een beetje schemerend als het ware, had ze gezwegen en toen zachtjes gezegd, eigenlijk was ik er al bang voor dat zoiets kon gebeuren...

Dat wat kon gebeuren? Naäma begon langzaam maar zeker spijt te krijgen van dit hele gesprek. Waarom besprak ze dit eigenlijk met Balli?

Naäma, ik weet alles, had Balli gezegd, terwijl er een vreemde glimlach over haar bleke gezicht gleed.

Ik heb geen flauw idee waar je het over hebt, had Naäma gezegd.

En dus had Balli haar verteld wat Oeri gezegd had toen hij naar haar moeders sjiwve was gekomen. Ze had haar verteld wat Oeri had gezegd en Naäma had haar ogen gesloten en Ruth geknuffeld, terwijl een grote duisternis over alles neerdaalde.

* Zie de verklarende woordenlijst op blz. 347 e.v.

Sjlomkits

Ze had een slecht voorgevoel gehad over dit tochtje. Ze had de hele tijd een slecht gevoel gehad. Ze had tegen Joram gezegd, ik heb een slecht gevoel over dit tochtje, maar Joram had alleen gezegd, rustig maar, Sjlomit. En er was niets geruststellender dan Jorams blikkerige stem als hij zei, rustig maar, Sjlomit. Sjlomkits beseftte dat deze discussie verloren was.

Ze lag te slapen toen Balli belde. Ze had een vreemde droom waarin de telefoon maar bleef rinkelen en toen was ze wakker geworden, in paniek, de stilte in huis als Daniël er niet was – en toen de telefoon weer en het drong tot haar door dat het niet in haar droom was geweest, dat het echt was en dat het met Daniël te maken had...

Ze nam op.

Sjlomkits? Balli hier.

Balli? Ben jij mee op die tocht? Is er iets aan de hand? Is alles goed met Daniël? De paniek begon tastbaar te worden. Balli zei, rustig, ik ben mee op de tocht, ja, alles is goed, dat wil zeggen met Daniël. Sjlomkits wilde vragen of hij genoeg had gedronken en of hij een pet op had, maar met dringende stem ging Balli fluisterend verder, Sjlomkits, je moet komen, je moet nu hierheen komen, stap gewoon in je auto en kom nu hierheen...

DEEL I

Balli en Sjlomkits waren bevriend geraakt op Balli's zestiende verjaardag. De vriendschap tussen Naäma en Balli begon toen ze zeventien waren. De vriendschap tussen Sjlomkits en Naäma (en de officiële totstandkoming van het trio) was eigenlijk pas ontstaan in die bewuste nacht waarin Sjlomkits uit Kazerne 80 vluchtte en dat was toen ze negentien waren. Maar Oeri en Balli raakten al bevriend op hun eerste dag op de kleuterschool van Ora, toen Ora – de kleuterleidster – hen naast elkaar zette bij de eerste dagopening, die toen nog 'kring' heette.

De volgende dag was Balli thuisgekomen en had tegen haar moeder gezegd, er zit een jongetje op school, ik wil zijn vriendinnetje worden en ik wil dat hij niet langer met zijn stupide vriendje speelt. Kun jij vriendinnen worden met zijn moeder? Ondanks haar wat hippieachtige verleden aan de Columbia Universiteit en haar uitgesproken sociaaldemocratische opvattingen, was Brenda Rafaëli eigenlijk heel snobistisch, het kwam niet bij haar op om met onontwikkelde vrouwen die geen Engels kenden om te gaan. Maar haar dochter had erom gevraagd en dus zeeg ze een week later met haar smalle achterwerk neer op het puntje van de plakkerige oranje stoel in Geoela Kaplans keuken. Oeri en Balli speelden in de kamer ernaast. De volgende ochtend zei Geoela tegen haar buurvrouw Sara Nachoem, moet je horen, die Brenda, je hebt geen idee wat voor type dat is. Anderhalf uur is ze bij me geweest, zonder zelfs maar een glas water aan te raken. En Sara Nachoem zei, mijn Ohadje zegt dat de dochter van die Brenda een snob is. Maar twee weken later, op dezelfde plek, was Geoela al tot bedaren gekomen. Oeri was bij de dochter van die Brenda geweest, vertelde ze Sara, die in een koeckenpan roerei stond te maken, ze hebben een heel mooi huis, alle meubels komen uit het buitenland. Maar Sara liep zonder iets te zeggen naar het balkon en riep: Oeri! Ohadje! Boven komen, 't roerei-met-hüttenkäse is klaar.

Op de eerste dag in de eerste klas was het al duidelijk dat Oeri en

Balli naast elkaar zouden zitten. En zelfs Ohad wist al dat dat zo was, en zijn moeder ook. Maar de stralende hegemonie van de familie Rafaëli raakte een tikje ondermijnd toen Ohads vader Amram met een verbrand gezicht weer thuiskwam nadat hij in de Jom Kippoer-oorlog zwaargewond was geraakt bij het Suezkanaal, en drie weken lang buiten bewustzijn en daarna nog drie maanden van top tot teen in het verband in het ziekenhuis had gelegen. Geoela kwam weer iedere dag bij Sara in de keuken zitten en bracht dan volle pannen en bakvormen voor haar mee om die vervolgens van eten ontdaan en overlopend van dankbaarheid en complimenten weer mee terug te krijgen. Hij zegt dat er geen beter eten is dan dat van Geoela, rap-porteerde Sara haar wat Amram had gezegd, waarop Geoela glim-lachte en zei, die Amram van jou is een slimme vent, dat hij maar beter mag worden. Een jaar later werd de kloof dieper toen Brenda en Balli's vader Mikki meededen aan demonstraties tegen de regering van Golda Meïr. Mijn moeder zegt dat jouw ouders dom zijn, legde Oeri aan Balli uit in de schuilkelder van zijn flat, waar het briefje hing waar Balli 'bauwersgreop' op had geschreven. Diezelfde dag werd de bouwersgroep bijna ontbonden toen Balli antwoordde, en mijn moeder zegt dat jullie primitievelingen zijn. Er klonk iets beledigends, zelfs iets heel beledigends door in dat woord primitievelingen en in de bijtende manier waarop Balli het uitsprak, en hoewel noch Balli noch Oeri eigenlijk wist wat het betekende als je een primitieveling was, besloten ze wederzijds dat ieder van zijn kant nooit meer met de ander wilde praten. Na twee weken maakten ze het weer goed en twee maanden later, toen aan het licht kwam dat Amram al een halfjaar een affaire had met zijn fysiotherapeute, werden alle ideologische verschillen aan de kant geschoven, net als Sara Nachoem, die met drie kleine kinderen alleen achterbleef terwijl Amram en zijn fysiotherapeute naar de nieuwe nederzetting Jamiet in de Sinäï verhuisden om daar hun nieuwe leven op te bouwen.

Oeri en Balli groeiden op zoals in de kinderversjes. 's Winters zaten ze in de woonkamer van de familie Rafaëli televisie te kijken. *Steve Austin. A man barely alive.* 's Zomers zaten ze in de woonkamer van de familie Rafaëli en keken ze televisie. *Zo is 't maar net – van de Schelfzee tot 't Meer van Kinneret.* Samen gingen ze naar de welpen en de padvinderij, samen maakten ze in groep acht het eindwerkstuk, dat 'Onze Buurt' als onderwerp had.

Balli was nog net zoals toen ze zes was: tenger en mooi, met rusteloze groene ogen en doorschijnende, expressieve handen die veel te vertellen hadden.

Oeri, die een gezet, goedlachs kereltje was geweest, veranderde in een in zichzelf gekeerde lange jongen, en net als in zijn goedlachse kindertijd had hij in zijn broeierige tienertijd dat onopvallende vermogen om mensen naar zich toe te trekken. Balli had eens tegen hem gezegd dat iedereen alleen maar dacht dat hij zo slim was omdat hij gewoon niks zei. Maar binnen het kader van de vriendschap tussen Balli en Oeri konden zulke dingen gezegd worden zonder dat het gevolgen had, het maakte deel uit van het kalme, diepe begrip tussen twee mensen die samen zijn opgegroeid sinds de kleuterschool, tussen twee mensen die in alle eerlijkheid en rust ook meedogenloze dingen tegen elkaar zeggen. Zoals na dat spelletje trefbal waarbij Oeri zijn arm brak toen hij een onlogische sprong maakte om de bal te vangen die Balli vanaf de andere kant van het veld naar hem toe gooide.

Sindsdien was Balli (die haar voorliefde voor koosnaampjes van haar moeder had geërfd) hem Kapoeri gaan noemen en als reactie noemde hij haar Inballi-kanni-balli. Langzaam maar zeker begonnen ze bij iedereen die hen kende Kapoeri en Balli te heten, Balli en Kapoeri, Tiedeldom en Tiedeldie, zoals Mikki hen noemde toen ze klein waren, een duo dat overal samen naartoe ging, de één rond en dik, de ander lang en springerig.

Hoewel menige wenkbrauw werd opgetrokken bij de aanblik van die vreemde combinatie, ging die meteen weer naar beneden zodra het duo begon te zingen. Oeri met zijn diepe stem, die met zijn handen de snaren van de gitaar streelde en Balli met haar ijle geluid en haar gesloten ogen tijdens het zingen: *De laatste dag van mij, (de laatste dag van mij), misschien al heel dichtbij (misschien al heel dichtbij), misschien nabij de tijd (misschien nabij de tijd) van tranen en van afscheid...*

Zo af en toe hadden ze ruzie. Zo'n grote, knallende ruzie waardoor bouwersgroepen uiteenvallen en groepen kinderen in twee kampen verdeeld raken. Zoals die keer, aan het eind van groep acht, toen Balli voor het eindfeest voorstelde dat ze er verkleed naartoe zouden gaan en Oeri zei, allereerst is dat geen slecht idee en allertweedst denk ik niet dat hem dat wordt. Balli, die het nooit graag had dat er met gebrek aan enthousiasme op haar ideeën gereageerd werd, zei tegen Oeri dat het allereerst een uitstekend idee was. En ten tweede zei je geen allertweedst. Oeri zei dat je dat wel kon zeggen. Een en ander leidde tot een gemengd resultaat, een eindfeest zonder kostuums en een ruzietje dat ermee eindigde dat Oeri zijn nederlaag erkende en Balli's schooltas naar huis droeg

vanaf de dag na de Sjavoet-vakantie tot het begin van de grote vakantie.

Toen ze aan het eind van diezelfde grote vakantie naar de middelbare school gingen, gebeurden er twee dingen: allereerst verkondigde Oeri aan Balli en Ohad en iedereen dat ieder die hem nog Kapoeri zou noemen, het zou bezuren en ten tweede (niet allertweedst), werden ze op de eerste dag door de nieuwe juf gescheiden. Jullie twee daar, zei ze, jullie houden niet op met kletsen, hè? En na deze plichtpleging nam ze Oeri mee naar achteren, waar ze hem instrueerde plaats te nemen naast een lange, dunne jongen met bril en een half ernstige, half spottende blik. Joram Halevi. Zoon van Chamoetal Halevi.

Joram woonde in een andere wijk, niet ver bij hen vandaan, maar een tikje aristocratischer. Als gevolg van de met Oeri gedeelde schoolbank achter in de klas ging hij samen met hen naar de padvinderij. Hij speelde piano en bij de jaarlijkse zangwedstrijd van hun afdeling vertegenwoordigden ze hun troep, troep Hakessem, met een lied dat Balli had geschreven en dat later het officiële troeplied werd: *Hakessem cha, Hakessem cha-cha-cha*.

Het lied kreeg veel bijval en ze haalden er de eerste plaats mee op het festival. Oeri, Joram en Balli begonnen hun optreden op het landelijke festival dat in de zomer tijdens de volgende Jamboree gehouden zou worden al te plannen. Ware het niet dat op dat moment Jorams moeder Chamoetal in beeld kwam, die de gedachte niet kon verdragen dat haar zoon zijn grote talent en zijn lange, nauwkeurige vingers verspilde aan een stom padvindersliedje. Chamoetal had grootse en gedetailleerde plannen voor Joram, haar enige kind, en het bespelen van een oud orgeltje op een geïmproviseerde Bühne aan de rand van het Meer van Kinneret kwam daar niet in voor. Daarom haastte ze zich om hem te verrassen met twee tickets voor twee weken Club Med in Zwitserland, twee weken die precies de datum van die happening, hoe heet dat ook alweer, die Janboelee, overlapt, nou ja, zij kon het toch niet helpen dat ze net precies die twee weken vrij kon krijgen van haar werk? Daar viel niets aan te doen. Oeri en Balli haalden hun schouders op. Balli zei dat ze nooit van haar leven haar ouders zo gemakkelijk hun zin zou geven, en Oeri zei dat zijn ouders nooit 's winters al beslisten over een reis in de zomer. En Balli zei, denk je dat het is omdat ze ons lied stom vindt? Hoe kom je erbij, zei Oeri en daarna vervolgde hij stillletjes, ze heeft er tenminste naar geluisterd. Mijn ouders zijn niet eens naar het regionale festival gekomen.

Even over Jorams moeder, Chamoetal Halevi, en de relatie met haar enige kind. Chamoetal Halevi groeide op in de mosjav Nahalal en was volgens velen het mooiste meisje uit de Emek, toen zij nog jong was en de Emek nog De Emek was. Haar opkomst in de zionistische regeringspartij, toen die nog aan de macht was, voltrok zich duizelingwekkend snel. Op achtendertigjarige leeftijd was ze al plaatsvervangend minister van Arbeidszaken en wie weet tot welke hoogte ze met haar gebruikelijke snelheid had kunnen stijgen en wat het land aan haar verloor, als ze niet op negenendertigjarige leeftijd in verwachting was geraakt van iemand wiens naam ze haar leven lang weigerde te onthullen en ze besloot met alles (of tenminste met het merendeel) van haar activiteiten te stoppen om het kindje op te voeden dat inderdaad steeds groter en prachtiger werd; weliswaar was het jongetje niet zo mooi als zijn moeder, maar wel even slim en getalenteerd als zij en hij wist altijd, precies zoals zij, wat hij wilde.

Zijn zelfvertrouwen, zijn bekende afkomst en zijn grote, vrijwel altijd lege huis maakten van hem een magneet voor groepjes vrienden en ook, of vooral, voor de meisjes uit de groep en voor meisjes in het algemeen. Behalve voor Balli. Balli was niet snel ergens van onder de indruk. En zeker niet van afkomst of mooie huizen. Haar ouders waren dan wel gewone burgers (met een zeker hippieverleden, tenminste in Brenda's geval), maar haar huis was niet minder mooi, indrukwekkend of rijk dan dat van Joram. Ze leken wel wat op elkaar met hun kilte, hun intelligentie en het feit dat iedereen met hen bevriend wilde zijn, en misschien kwam het wel door die gelijkenis dat Balli Joram altijd wat minachtend bezag en Joram altijd lichtelijk spottend naar haar keek.

Maar andere meisjes waren gek op hem, werden gek van hem en gedroegen zich gek om hem. Tijdens het jaarlijkse tripje naar de Sinaï in de negende klas zag Shirley hem in Noeweiba (dat toen Neviot heette) met iemand uit de tiende klas zoenen. Hoewel ze al geen stelletje meer waren, hij en Shirley, nam ze die kus zo zwaar op dat ze de volgende ochtend in Dahab (dat toen Di Zahav heette) naar dat meisje uit de tiende klas toeging en haar hele veldfles, die ze drie dagen geleden van huis had meegenomen, over haar uitgoot zodat het bedorven, verzuurde frambozensap van het gezicht van die meid afdroop, die vervolgens naar Joram rende, zo helemaal plakkerig en zurig en vernederd. Ze verwachtte natuurlijk een ridderlijk gebaar van hem waardoor de vernedering van haar gezicht en uit haar haar zou worden gevergd, maar Joram keek haar alleen maar

aan met zijn half geamuseerde, half verveelde blik en zei, nou nou meisjes, misschien moesten jullie wat kalmeren.

Gelukkig dat Ohad er was. Ohad en Joram spraken juist niet met elkaar in die periode, want Ohads vader hoorde bij de evacués uit Jamiet en was mordicus tegen iedere terugtrekking en daardoor werd zijn zoon helemaal gek als hij Joram met mooie woorden over vrede en concessies hoorde praten. Wat weet jij nou helemaal? Jij weet helemaal niks, had hij hem een keer gezegd tijdens een van die discussies, voor jou zijn het alleen maar mooie woorden, wat als het jouw vaders huis zou zijn, dan zou je wel begrijpen dat het allemaal maar woorden...

Joram had er een hekel aan als hij onderbroken werd. Ook als het om het huis van mijn vader en zijn masseuse ging zou ik er hetzelfde van vinden, zei hij, waarop Ohad even zweeg en rood aanliep. Ik zou in jouw plaats mijn mond maar houden, als ik iemand was die niet eens weet wie zijn vader is...

Vanaf dat moment tot aan het jaarlijkse schoolreisje, dat bijna twee maanden later plaatsvond, hadden ze geen woord meer tegen elkaar gezegd. Maar op het schoolreisje, toen met het voorval van Shirley en haar frambozensap, stond Ohad op en nam het meisje met gentlemanachtige hoffelijkheid bij de hand en bracht haar naar de zee, waar hij kalm en geduldig de zurige lucht en vernedering uit haar haar spoelde. Het gevolg was dat die meid uit de tiende klas en hij bijna een heel jaar lang een stel vormden en dat Joram en hij het voor altijd weer goedmaakten.

Je hoeft vriendschap en politieke overtuigingen niet met elkaar te vermengen, legde Joram aan zijn moeder uit die op haar beurt (zonder al te groot succes) aan hem probeerde uit te leggen dat je dat wel moest doen. Júíst wel. En voorts legde hij haar uit dat hij geen puf had voor meisjes. Dat ze hem verveelden. Dat hij geen puf had voor de drama's die ze overal van maakten. Chamoetal probeerde hem uit te leggen (zonder al te veel succes) dat niet alle meisjes zo waren.

Chamoetal begon zich al bijna zorgen te maken.

Maar toen ontmoette Joram Sjlomkits.

Ze ontmoetten elkaar op een winterse zaterdagavond, op een ijskoude verregende Jeruzalemse straat. Er was een demonstratie tegen de inval in Libanon. Joram liep aan kop. Hij liep altijd aan kop met de borden. Een serieuze, slimme jongen op wie je kon bouwen, knip-oogden de linkse activisten tegen elkaar met een nimmer verouderend mengsel van ontzag en oprechte vreugde over een stukje rod-